

Ang Lihim sa Loob ng mga Pader
EUGENE Y. EVASCO

Philippine Humanities Review,
Vol. 13, No. 2, December 2011, pp. 143-154
ISSN 0031-7802
© 2011 University of the Philippines

ANG LIHIM SA LOOB NG MGA PADER

EUGENE Y. EVASCO

ARAW-ARAW NANG NAGMAMATYAG SI TINO. Patago niyang inaabangan kung sino ang nag-iiwan ng mga kakaibang bagay sa tabi ng kaniyang banig.

Kinagigiliwan niya ang mga iyon—dahong batik-batik, mga binhing tila may mata, at bulaklak na hindi nalalanta. Hindi naman ito magmumula sa kaniyang santerong tatay na laging abala sa paglililok para sa retablo ng mga simbahan. Tuwing hapon, pagal na ang kaniyang ina sa pagbuburda ng mga damit para sa mga poon ng simbahan.

Tuyong-tuyo ang kaniyang lugar na San Fernando Dilao. Walang tumutubong halaman dahil nagsisiksikan dito ang mga dayo. Mga indiong nais maglingkod sa mga prayle sa loob ng mga pader. Sigurado si Tino na hindi galing sa *arrabales*, mga karatig-bayan ng Intramuros, ang mga nakukuha niya pagkagising sa umaga. Wala naman siyang nakikitang halamanan dito tuwing isinasama siya ng ama sa pamamalengke sa Parian. Kung mayroon man, baka lihim itong itinatanim sa mga likod ng mga tahanan.

Isang umaga, nahuli ni Tino ang alagang asong si Pangil. Mag-iiwan sana ito ng isang bungang naglalaman ng bulak. Kapuwa

silang nabigla. Agad na ibinaba ng aso ang pasalubong at dumeretso sa paborito niyang sulok. Nagkunwari itong maiidlip. Sinalat ni Tino ang bungang may binhing waring paminta.

Mula nang araw na iyon, bago pa man tuluyang sumikat ang araw, sinusundan ni Tino kung saan nagpupunta ang kaniyang alaga. Tila ba nahawa siya sa kaniyang aso na may pagkagiliw sa mga pambihirang halaman. Hinahawi niya ang nakatabing na ulop. Tahimik tulad ng madaling-araw, tinatalunton niya ang munting bakas ng mga yapak ni Pangil.

Hindi niya inaasahang sa Intramuros siya dadalhin ng mga bakas. Kabilin-bilinan ng magulang niya, huwag na huwag siyang magagawi sa lugar na ito.

“Magagaya ka sa magkapatid na sakristan na hindi na nakauwi sa kanilang ina nang maparusahan ng prayle,” laging pananakot sa kaniya.

“Hindi naman ako magsasakristan, ina,” pabirong sagot ni Tino. “Mas pipiliin nila ang mga batang nakapag-aaral at palaging nagsisimba roon.”

Pabulong na nagbanta ang ina. “Mag-iingat ka pa rin, anak. Hindi natin sila kilala at kauri.”

Natauhan na lamang si Tino nang humaplos sa kaniyang binti ang alagang si Pangil. Hindi na siya nagdalawang-isip at sumuot sa butas ng matipunong pader.

Tumuntong siya sa kakaibang lugar na tila inilalarawan sa mga awit at korido. Tila kastilyo ang mga simbahan at ang Palacio Arzobispal; may mga bantay na estatwang leon ang lagusan nito at may inukit na santo ang mga pinto. Nakatinding ang mga lantakang tanso na handang ipagtanggol ang *ciudad* sa anumang pagsalakay ng mga mandarambong, pirata, o mga tulisang Intsik. Sa isip ni Tino, napakarikit ng lugar ngunit wari itong umaangil. Parang ligaw na pusang handang mangalmot ng sinumang kukupkop dito.

Natunton ni Tino ang tabi ng simbahan. Gaya ni Pangil, sumuot siya sa bakurang halamanan. Kakabog-kabog ang kaniyang puso sa nakita: ginagamot ng isang lalaki si Pangil. Kasinlaki ng puno ang katawan nito; kakulay ng makopa ang

mukha kapag natagalang mabilad sa araw. Tila ba naligo sa mantika ng baboy. Matulis ang ilong na makahihiwa ng hangin.

“Saan ka ba nagsusuot at ika’y ginagalis?” biro ng prayle sa aso.

Si Tino at ang halaman ay naging isa. Ni hindi siya kumilos at baka matagpuan siya. Walang ano-ano’y pumasok ang prayle ng simbahan.

Saka na lamang napagmasdang maigi ni Tino ang paligid—mga gumagapang na halaman sa pader at sa mga arko, baging na yumayakap sa katawan ng puno, mga dapo sa bisig ng mga patay na puno, at mga bulaklak na nakaduyan sa mga sanga. May mga bungang mababangong laso, gintong puso, at supot ng uling. Nais niyang pangalanan ang mga nakita. Nais niyang itanong ang mga pangalan ng iba sa mga ito. Ito ang laman ng kaniyang panaginip, ang laman ng mga kuwento ng kaniyang ina.

Lumulundag at lumulukso sa hardin ang kaniyang asong si Pangil. Hindi mapigilan ni Tino na pumitas ng mga bunga at dahon. Inaamoy niya ang mga bulaklak, napakatamis tulad ng moskabado. Nais niya itong kainin dahil kakulay ng banderitas ang mga talulut. Pero pinigilan niya ang sarili.

“Halika na, Pangil,” maingat niyang bulong sa aso. “Hahanapin na tayo.”

Umuwi silang puno ng mga lihim. Puno rin ng mga piraso ng hardin ang kaniyang mga bursa.

Gayon ang nangyari sa mga araw na nagdaan. Dinadalaw nila ang hardin tulad ng matalik na kaibigan. Nais kumupit ni Tino ng mga binhi upang itanim sa kanilang munting bakuran. Nais niyang makalikha ng sariling hardin.

Isang araw, habang nag-iipon ng mga pambihirang hugis ng binhi, natuklasan siya ng prayle. “Ikaw pala!” pigil na pigil nitong sigaw.

Sa gulat, naitapon ni Tino ang mga nakalap na binhi. Nakahinga na lamang ang bata nang bahagyang ngumiti ang prayle. “Mabuti naman at isa-isa na kayong lumalapit sa akin.”

“Paumanhin po.” Nakapagsalita na rin sa wakas si Tino.

“Wala kang sala, anak,” agad na tugon ng prayle. “Marahil, hindi ka naman tututol kapag hihilingin kong lagi kang bibisita rito sa hardin.”

Hindi maipinta ni Tino ang kaniyang nararamdaman. Nais niyang manatili rito sa hardin, oo, ngunit tiyak na kagagalan siya ng magulang. Baka mapaluhod siya sa bilao ng munggo o matulad sa mga mongha na hindi lumalabas ng bahay. “Malulupit sila, Tino,” naalala pa niya ang laging panakot ng ina.

“Nakikita mo ba sila?” tanong ng prayle.

“Sino po?”

“Ang mga halaman, ang mga puno. Gusto nilang makipagkaibigan sa iyo.”

“Sa akin?”

“Heto ang piraso ng lupa.” Inabot ng prayle ang isang pasok kay Tino.

“Ano po ang gagawin?”

“Tamnan mo. Palaguin mo ang iyong mga kaibigan.”

Ginising ni Tino ang lupa at saka inihabilin dito ang mga binhi. Binulungan niya ang mga ito. “Magmadali! Huwag tutulog-tulog. Napakaganda ng daigdig.”

* * *

Nakilala ni Tino ang malamig na kamay ng prayle sa paghahalaman. Ginagamot nito ang pinakalantang halaman at pinakatuyong bulaklak. Laging bukambibig ng prayle, “Hahalakhak ang daigdig sa mga bulaklak.” Pakiwari pa ni Tino, lahat ng tapakan nito ay pinag-uusbungan ng mga sinaunang bulaklak. At nakatitiyak si Tino—hindi siya namalikhata—na dumadapo ang mga ibon at paruparo sa balikat ng prayle tuwing naghahalaman.

May natatanging misyon si Tino. Maglilibot siya sa mga pamayanan sa paligid ng Intramuros at maghahanap ng mga kakaibang uri ng halaman. Magtatanong-tanong siya. Manghihingi siya ng kakaibang binhi at punla sa mga naglalakong Intsik sa Parian. Nais niyang sorpresahin ang prayle sa mga malilikom niya.

Karaniwan nilang nakikita ni Pangil ang mga damo sa gilid ng daan. Kaya, sinadya nila ang tabing-ilog. Doon, ginulat sila ng mga halamang lumulutang sa ilog. Kay tagal na nilang nagagawi rito ngunit waring ngayon lamang nila nakikita ang paligid. Para itong mga nakalutang na tainga ng ilog Pasig. “Kayraming tainga! Ano kaya ang kanilang naririnig?” bulong ni Tino sa sarili. Lila ang mga nakabukad na bulaklak nito at ang mga dahon ay nakalutang sa balat ng tubig.

“Nenúfar! Ang halamang hindi umuugat sa lupa.” Kinalugdan ng prayle ang dalang iyon ni Tino. Tinitigan niya ang halaman nang halos hindi humihinga. Agad itong sumilong sa lilim ng punong ilang-ilang at maingat na iginuhit at ipininta ang bagong-tuklas na halaman.

Tahimik na magmamasid si Tino sa pagguhit at pagpinta ng prayle ng mga bahagi ng halaman sa papel. Kuhang-kuha ng *aquarela* ang matitingkad na kulay ng mga talulot, dahon, tangkay, ugat, at mga bunga. Maingat si Tino na hindi masagi ang pinta ng prayle. Batid niyang isang buhos ng tubig ay dagling maglalaho ang mga kulay sa papel. Sa isip ng bata, gusto rin niyang magpinta ng mga halaman balang-araw. Lahat ng mga halamang siya lamang at si Pangil ang makatutuklas.

Naging abala pa si Tino sa pagtuklas ng mga halaman. Mabuti na lamang at malakas ang pang-amoy ni Pangil at nakahahapan sila ng kakaibang halaman sa mga bakuran. Minsan, habang nanunungkit ng nakadapong halaman, sinita sila ng isang matandang babae. “Bakit kayo kumukuha niyan? Baka mahigad kayo!”

Nagtataka naman ang iba tuwing umaakyat ng puno si Tino upang pumitas ng mga pambihirang bunga. “Hindi makakain iyan!” biro lagi sa kaniya.

Hindi makaimik si Tino. Sumiksik naman si Pangil sa binti ng bata.

“Mag-iingat ka rin at magagalit ang mga prayle,” pabulong nitong payo. “Mapapahamak ang inyong magulang.”

Palaisipan iyon kay Tino. Kailan pa ipinagbawal ang mga halaman?

Higit na naunawaan ng bata ang lahat nang binulabog siya ng sigaw ng kaniyang ina. Natuklasan kasi nito ang kahon ng kaniyang mga kayamanan—mga binhi, mga sagradong dahon, mga pinatuyong ugat, at mga balat ng puno.

“Mapagkakamalan tayong *catalonan*,” halos hagulgol ng ina.

“Catalonan?” pagtataka ni Tino.

“Bruha, mangkukulam. Binyagan tayo, Tino. Ilibing mo ang mga iyan, dali!”

“Pero, ina, galing iyan sa hardin ng simbahan,” paliwanag ni Tino, “sa loob ng mga pader doon.” Itinuro niya ang nakalitaw na tore ng simbahan ng Intramuros.

Hindi nakaimik ang inang nanghina. Napaupo ito sa papag.

“Tingnan n’yo ang mga galis ni Pangil,” dagdag pa ni Tino, “unti-unti nang naghihilom. Ginagamot siya ng prayle. Binigyan pa nga niya ako ng halamang-dahon para iwasan ng mga garapata si Pangil.”

“Anak, hindi ba’t sinabi ko sa iyong lumayo ka sa mga prayle?” Namumula ang mukha at nangingilid ang luha ng kaniyang ina. “Kahit kailan, hindi natin sila magiging kaibigan.”

Hindi matanggap ni Tino ang narinig. Dali-dali siyang tumakbong papalayo ng kaniyang tahanan. Tumakbo siya nang tumakbo hanggang sa hindi na makatakbo pa. Dinala siya ng kaniyang mga paa sa hardin sa loob ng mga pader.

Doon lamang siya tanging makaiiyak. Tahimik siyang pakikinggan ng mga puno. Pinatatahan siya ng tiririt ng mga ibon at ng paminsang sitsit ng kuliglig. Para itong oyayi ng kaniyang ina. Susuklayin ng hangin ang pawisan niyang buhok.

Ilang linggong nagkulong ng kanilang tahanan si Tino. Isang araw, sa udyok ni Pangil na lagi’t laging nag-iiwan ng makikintab na binhi, muli niyang binisita ang hardin. Para bang yari sa bakal ang kaniyang tsinelas sa pagtalunton sa landas ng Intramuros.

“Alam kong babalik ka rin, Tino,” bati sa kaniya ng prayle. Nakahanda sa mesita ang mga espesyal na porselana, may guhit

ng mga sumasayaw na dragon. Nakahain ang hiniwang mangga, langka, at balimbing.

Ngumiti si Tino. Matipid pero pagkatamis-tamis.

“Gagawa tayo ng aklat ng mga halaman ng esmeraldang kapuluan na walang-tigil ang tag-init,” pangako ng prayle kay Tino. “Kasama kitang bubuo nito.”

Hindi naglaon, napapanaginipan nila ang isa’t isa tulad ng sinumang magkaibigan. Nakikipaghuntahan sila sa buwan dahil marami itong nalalaman. Ililibot ni Tino sa kagubatan ng Sierra Madre ang prayle; ipapasyal naman ng prayle si Tino sa mga hardin ng Navianos.

Kung makaaawit lamang ang mga pader ng Intramuros, hihimigin nito ang papuri sa hardin ng prayle at ng bata. Bumubulong sa hangin ang mga dahon kapag tag-init. Hinahanap ng mga dahon ang liwanag, nag-iinat ang mga baging, lumilikha ng mga pugad ang mga ibon.

Kalong ng hangin ang amoy ng mayamang lupain, ang halimuyak ng ulan, at ang buwan ng Agosto. Sumisilip ang mga munting bulaklak sa gilid ng bato. Payapa ang paligid at maririnig ang mga uod at kulisap na humuhukay sa lupa.

* * *

Isang maalinsangang gabi, ilang libong pares ng mata ang piping nagmamasid sa paligid ng Intramuros. Hindi mapalagay si Tino sa mga daing at ungol ng kaniyang ama. Kung ano-ano ang binabanggit nito. Ilang araw nang mataas ang lagnat at kumalat na ang impeksiyon sa katawan.

Wala namang magawa ang ina ni Tino. Nahihimbing na ang hilot sa may Parian. Wala naman silang salapi upang makabili ng lunas sa *farmacia*. Hindi naman sila tatanggapin sa pagamutan sa Intamuros dahil pangmayaman lamang ito.

Hindi na nagdalawang-isip si Tino. Madilim ang paligid at naghihilik ang buwan. Katuwang niya si Pangil sa pagtalunton ng ligtas na daan. Hindi niya alintana ang pagbabawal sa mga indio na lumabas ng tahanan sa kalaliman ng gabi.

Lamang-lupa ang mga halaman sa hardin kapag gabi; diniligan ng luha ng mga bituin ang mga bulaklak. Tandang-tanda pa ni Tino ang mga dahong ginagamit ng prayle para gamutin ang mga galis ng kaniyang aso. Agad siyang pumitas ng mga ito.

Ilang sandali pa'y may brasong pumigil sa kaniyang mga kamay. "Gabing-gabi na, Tino. Bakit ka naririto?" Tinig iyon ng prayle. Marahil, naulinigan nito ang kaniyang pag-aalala at aalong-along hingal.

"Malubha ang aking ama." Hindi na niya napigilang humagulgol.

"Tahan na," mahinahong sabi ng prayle. Sinipat nito ang mga hawak na dahon ng bata. "Mabilis kang matuto sa panggagamot, Tino."

Sinamahan niya si Tino pabalik sa San Fernando Dilao. Nagdala rin ang prayle ng mga ugat na ilalaga at isang buslo ng mga bungang-kahoy.

Gulat na gulat ang ina sa dumating na bisita. Agad siyang lumuhod at akmang hahalik sa kamay ng prayle nang pinigil siya nito. "Wala tayo sa simbahan, anak," nangingiti nitong sabi.

"Pero, padre, ang mga dahon..." pagtataka ng ina.

Nagitla ang prayle sa nakitang mga sugat sa ama ni Tino. Hindi ito buhat sa aksidente sa paglililok, tulad ng paliwanag ng bata. Mga daplis ito ng bala sa balikat at may tama ng baril sa binti. Tiyak ang prayle na kalahok ang taong gagamutin niya sa nakaraang pag-aalsa laban sa mga Kastila. Taimtim siyang nanalangin at saka nagwikang, "Huwag ninyo ako ituring na demonyo. Naparito ako upang manggamot."

Libongpares ng mata ang nakasaksi kung paano naghanda sina Tino at ang prayle ng mga halamang gamot. Nagparikit sila ng apoy at naglaga ng mga gamot. Naghanda naman ng tsaang-gubat ang ina para maibsan ang lagnat ng maysakit.

"Naalala ko po sa inyo ang aking ninuno," sabi ng ina ni Tino sa prayle. "Maalam siya sa mga halamang-gamot. Taglay niya ang gunita ng sinaunang gubat. Ngunit..." Pinigilan niya ang sarili sa pagkukuwento.

Inunahan na ng prayle ang agam-agam ng kausap. “Walang masama sa ganiyang karunungan. Hiwaga iyan ng kalikasan at kaloob sa atin ng Manlilikha.”

Inabot ng bukung-liwayway ang prayle sa tahanang iyon at lumisan na lamang nang makasiguradong ligtas na ang ama ng kaniyang kaibigan.

Gumapang tulad ng mga baging ang balitang iyon sa mga tahanan ng San Fernando Dilao hanggang sa mga sulok-sulok na talipapa sa Parian. Mapaghimala ang mga halaman ng prayle. Padre Manuel Blanco ang ngalan nito ng simbahang San Agustin.

Hindi naglaon, maraming mga lihim na bisita ang hardin. May nanghihingi ng mga dahon ng malunggay para sa mga inang bagong-silang. May nanghihingi ng mga murang dahon ng bayabas para maampat ang pagdugo ng mga tinuli. Hindi naman nagdamot si Padre Blanco. Binigyan niya ng isang sanga ng punong malunggay ang bagong ina. “Itanim mo iyan nang hindi ka na laging manghihingi,” payo ng prayle.

Palihim din niyang ginagamot ang mga sugatang indio na mandirigma. Katuwang niya si Tino na tapat na nakikinig sa ibinabahagi niyang kaalaman.

Napansin ng dalawa na nalalagas ang mga dahon sa hardin. Sa suhestiyon ni Tino, nagbibigay sila ng mga punla para itanim ng mga pamilyang nangangailangan. “Upang lumawak pa ang ating hardin,” paliwanag ng bata sa mga nanghihingi.

Naikuwento rin ni Tino kay Padre Blanco na malungkot at walang kulay ang paligid na bayan ng mga pader ng Intramuros. Nagplano silang magkaibigan: Gagawin nilang binhian ang hardin ng mga punong magbubunga ng tamis at lunas. Naghintay silang mapagpala ang panahon sa ulan at saka nagpunla.

“Hindi na malulungkot ang mga trabahador sa loob ng Intarmuros,” wika ni Tino kay Padre Blanco. “Lagi na nilang maaalala ang mga iniwan nilang lalawigan.”

Dumagsa rin ang mga bata sa hardin. Tulad ni Tino, narahuyo ang mga bata at binabalik-balikan ang hardin. Namulaklak sa saya at sumibol ang rikit dito. Nakapaglalaro silang walang

pangamba. Napupuno nila ng sariwang hangin ang kanilang mga baga. Nagiging rosas ang kanilang mga pisngi at nagkakaliwanag ang mata ng mga batang malungkot at sakitin.

Lagi ring may pasalubong na bagong-tuklas na halaman ang mga bisitang bata. “Padala po ni ama,” sabi ng isang bata. “Nakuha po niya sa aming likod-bahay.”

“*Que bien!*” Sinipat niyang maigi ang mga dahong waring pinagdikit na palad. “Naitanong mo ba ang pangalan nito, *hijo mio?*”

“Isang palaisipan ang sabi ng aking ama,” tugon ng bata. “Kung bayaan ay nabubuhay, kung salingin ay namamatay.”

“Makahiya!” Mabilis na sagot ni Tino, liyad ang dibdib.

Bugtong kung mangusap ukol sa mga halaman ang mga bata at si Padre Blanco. Naglalaro sila habang kinikilala ang mga bunga at dahon.

“Kahoy ko sa Lucena, bulaklak ay baga, bunga’y espada,” sabi ng isa.

“Kabalyero!” sagot ni Padre Blanco. “Puno ng kabalyero!”

“Tapis ni Kaka,” palaisipan ng prayle. “Hindi nababasa.”

“Dahon ng gabi!” tugon naman ng mga bata.

Sa galak ni Padre Blanco, nagsabit siya ng mga duyan upang masorpresa ang kaniyang mga bisita. Nakikiangkas dito ang mga ibong pagal sa paglalakbay. Isang hapon, sa gitna ng mga halakhakan at bugtungan, sinugod ng mga guwardiya sibil ang hardin.

“Sinto-sinto lamang ang kumakalinga ng tulisanes!” usig ng pinunong kawal. “Mga manliligalig at mandarambong ang mga magulang niyan.”

“Hindi sila nararapat sa simbahan,” sabad pa ng isa. “Sila’y mga laki-sa-damo.”

“Hindi sila kambing,” mariing paliwanag ni Padre Blanco. Minasdan niya ang mga batang nakapaligid sa kanila. Tinawag niya si Tino at iniharap sa mga kawal. “Hayaan ninyong maglaro sa hardin ang mga bata,” pakiusap niya. “Huwag ninyo silang hadlangan.”

Pagkaraan, inihapag niya ang mga pinakamatamis na bunga mula sa hardin. Inialok niya ito sa mga bata. Kakawag-kawag naman ang buntot ni Pangil na naghilom na ang galis at lumago't kumintab ang balahibo.

“Kayo ang hindi nababagay sa hardin,” pahabol na wika ni Padre Blanco sa mga walang-imik na kawal, “kung hindi ninyo kayang igo ang mga batang ito.”

* * *

Ilang taon ang lumipas at natapos na rin nina Padre Blanco at Tino ang kanilang katalogong *Flora de Filipinas*. “Tayo ang lumikha nito!” pagmamalaki ng prayle kay Tino habang binubuklat ang makukulay na pahina. Nagpatuloy sila sa pagtatanim at pangangalap ng mga binhi. Gagawin nilang hardin ang buong Intramuros at kalapit-bayan nito.

“Bawat binhi ay nangangako ng hardin,” wika ni Tino sa mga kakilalang bata.

Isa na lamang ang dapat nilang matuklasan ni Padre Blanco. Hahanapin at pararamihan nila ang pambihirang halamang nagbigay-ngalan sa sinisinta nilang *ciudad*—ang *Nilad*.

Hindi naglaon, nanumbalik ang lunti sa paligid ng Intramuros. Nagbalik ang mga maya sa bisig ng mga puno upang duon mamugad. May mga namukadkad na bulaklak sa mga gilid ng daan. May sumupling na halaman sa mga lamat ng pader, sa pisngi ng mga simbahang bato.

Natutunan ni Tino ang mga bisa ng mga halamang gamot. Itinatala niya sa sariling kuwaderno ang tamang paghahanda nito. Siya ang nanggagamot sa mga sugatang mandirigmang tinutugis ng mga kawal. Naging kilala siya sa loob at labas ng Intramuros.

“Saan mo iyan natutunan?” pagtataka ng marami, lihim na humahanga.

“Sa hardin,” pagmamalaking tugon ni Tino.

Tala:

Ito ay isang kathang historikal (*historical fiction*). Gumamit ng mga talang pangkasaysayan bilang materyal sa kuwento gaya ng kondisyon ng mga indio at Tsino sa kolonyal na Maynila, ang *black propaganda* laban sa mga catalonan, ang estruktura ng Intramuros at ng Parian, at ang siyentipikong proyektong kaugnay sa pagtatala ng mga halaman ng Filipinas. Ginamit ding detalye sa kuwento ang mga nahukay na mga piraso ng porselana sa Hardin ni Padre Blanco na nasa pag-iingat ngayon ng Museo ng San Agustin. Kinatha ang ugnayan at pagkakaibigan nina Padre Blanco at ng batang indio. Ang pagiging *apprentice* ni Tino sa ilalim ng *botanist* at manggagamot na si Padre Blanco ay kathang-isip lamang. Gayundin, nilikha ang karakter ng prayle bilang isang mapagkalingang dayuhan na may malasakit sa kalusugan hindi lamang ng mga indiong nasa labas ng Intramuros kung hindi maging ng mga manghihimagsik.

Totoong may Padre Manuel Blanco. Siya ay ipinanganak sa Navianos, Espanya, noong 1778 at sumakabilang-buhay sa Maynila noong 1837. Kasapi siya sa Orden ni San Agustin. Una siyang nadestino sa Angat, Bulakan bilang kura paroko noong 1805 sa edad na 26. Naipadala rin siya sa Batangas, Pasig, at Paranaque. Siya ang may-akda at ilustrador ng anim na tomo ng *Flora de Filipinas segun el sistema de Linneo* na nalathala sa Maynila noong 1837. Nakapagtala siya ng lokal na pangalan ng 1,200 halaman sa bansa. Matatas siya sa Tagalog at kaniya ang salin (“Tinagalog, hinusay at dinagdagan”) ng “aklat na pagamutan” ng Pranses na si Samuel Tissot na *Ang Mahusay na Paraan nang Pag-gamot sa mga Maysaquit*. Nagtayo siya ng harding botaniko sa tabi ng simbahang San Agustin habang inaaral ang mga halaman at bulaklak ng kapuluan. Bilang parangal, ipinangalan ng botanikong si Carl Ludwig Blume ang isang uri ng *Palmae* na “Blancoa.” Nasira ang hardin noong Digmaang Pasipiko at muling binuhay noong 1991. Sa ngayon, kilala ang harding ito bilang Hardin ni Padre Blanco na atraksiyon sa mga turista.